

операційне, військово-адміністративне, тобто ті, які визначають військові аспекти правового розвитку України.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія історії України : в 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (гол.) та ін. Київ : НВП «Видавництво «Наукова думка» НАН України». 2003.
2. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін. Київ : Укр. енциклопедія, 1998.
3. Головка Б. Г. Становлення військового права на українських землях у V ст. до н. е. – XVI ст. *Forum Prava*, 2022. № 73 (2). С. 94-101. URL: file:///C:/Users/Asus/Downloads/094-101-2022-2-FP-Golovko_10.pdf (дата звернення: 06.02.2026).
4. Лакизюк В. П. Полкові суди козацької доби та гетьманської України (XVI–XVIII ст.). *Вісник Верховного Суду України*. 2006. № 3 (67). С. 36–39.

АНДРУХІВ Олег Ігорович,
професор кафедри права
імені академіка УАН о. Івана Луцького
ЗВО «Університет Короля Данила»,
доктор юридичних наук, професор

ПРАВО НА ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ В УМОВАХ ГЕНОЦИДАЛЬНОЇ ВІЙНИ РФ

Сучасна агресія росії проти України трансформувала усталену систему координат у сфері прав людини, оголивши кризу міжнародних безпекових механізмів. Ця війна має виразний екзистенційний характер, оскільки її метою є не просто окупація території чи зміна політичного режиму, а фізичне та ментальне знищення української нації як такої, тобто культуроцид та геноцид. У цьому контексті категорія «українська ідентичність» перестає бути суто культурологічним поняттям і набуває чіткого юридичного змісту як об'єкт правового захисту. Російська практика на окупованих територіях (депортація дітей, заборона мови, знищення підручників, катування за національною ознакою) свідчить про те, що саме приналежність до української спільноти є підставою для порушення права на життя. Відтак, актуалізується проблема переосмислення каталогу прав людини, де право на збереження власної ідентичності (колективної та індивідуальної) стає передумовою фізичного виживання. Юридична наука повинна сформулювати доктрину, в якій захист ідентичності є не факультативним культурним правом, а імперативом національної безпеки.

З огляду на зазначене, виникає потреба теоретико-правового обґрунтування права на збереження національної ідентичності як базового

права людини в умовах збройного конфлікту, аналіз дій агресора крізь призму Конвенції про запобігання злочину геноциду, а також визначення ролі держави у забезпеченні цього права через механізми правосуддя та освіти.

Класична ліберальна теорія прав людини, що сформувалася після Другої світової війни, фокусувалася переважно на захисті індивіда від свавілля власної держави. Однак український досвід 2014–2025 рр. демонструє іншу реальність: найбільшу загрозу правам людини становить зовнішній агресор, який заперечує саме право народу на існування. В основі російської агресії лежить теза про «один народ», яка де-факто є відмовою українцям у праві на власну ідентичність. З погляду міжнародного права, дії рф підпадають під ознаки геноциду, визначені у Конвенції 1948 року, зокрема: вбивство членів групи, заподіяння тілесних ушкоджень, насильницька передача дітей [1]. Проте, окрім фізичного знищення, відбувається атака на ментальні основи – мову, історію, культуру.

Як наслідок, право на ідентичність в українському контексті слід розглядати як синтетичну категорію, що включає три складові. 1) право на мовне самовизначення, адже мова в цій війні є маркером «свій-чужий» (заборона української мови на окупованих територіях є прямим порушенням права на свободу вираження поглядів та культурний розвиток). 2) право на історичну пам'ять, адже фальсифікація історії агресором є формою інформаційної війни (у цих умовах держава зобов'язана захищати історичну правду як частину національного суверенітету). 3) право на опір (*jus resistendi*) – український народ, реалізуючи право на самозахист згідно зі ст. 51 Статуту ООН, захищає не лише кордони, а й цінності західної цивілізації.

Особливого значення набуває концепція людської гідності. Преамбула Конституції України та практика Європейського суду з прав людини визначають гідність як джерело всіх прав. У війні проти рф стикаються дві концепції: європейська (людиноцентрична), де життя і гідність є найвищою цінністю, та євразійська (етатистська), де людина є витратним матеріалом («гарматним м'ясом»). Захист української ідентичності – це, насамперед, захист права бути Людиною, а не гвинтиком імперської машини.

Важливим аспектом є захист прав українських дітей. Депортація та примусова русифікація дітей є спробою знищити майбутнє ідентичності. Юридична кваліфікація цих дій міжнародними судовими інституціями підтверджує, що світова спільнота починає усвідомлювати зв'язок між ідентичністю та міжнародним злочином.

Внутрішньодержавна політика також зазнає змін. Україна відмовляється від толерування ворожих наративів під виглядом «свободи слова». Заборона проросійських партій та медіа є не обмеженням демократії, а застосуванням принципу «войовничої демократії» (*militant democracy*), яка має право і обов'язок захищати свої ціннісні основи. Збереження ідентичності вимагає жорстких правових фільтрів, люстрації колаборантів та чіткої мовно-культурної політики.

Крім того, війна актуалізувала поняття громадянської ідентичності. Етнічне походження відходить на другий план перед політичним вибором бути українцем. Представники різних етносів, що воюють у лавах ЗСУ, об'єднані

спільною ціннісною платформою – прагненням волі та справедливості. Це формує нову якість української політичної нації, де право на ідентичність нерозривно пов'язане з обов'язком її захищати.

Таким чином, війна росії проти України довела, що національна ідентичність є не абстракцією, а реальною правовою категорією, від збереження якої залежить життя мільйонів людей. Право на ідентичність сьогодні є стрижнем конституційно-правового статусу громадянина України. Завданням юридичної науки є розробка механізмів притягнення агресора до відповідальності саме за злочини проти ідентичності (лінгвоцид, культуроцид) та імплементація у міжнародне право норм, які б чіткіше кваліфікували гібридні загрози правам народів. Збереження української ідентичності є глобальним завданням, оскільки це тест на дієздатність усієї системи прав людини у XXI столітті.

Список використаних джерел

1. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього : ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 09.12.1948. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155 (дата звернення: 11.01.2026).

АФУЗОВА Ганна Валеріївна,

доцент кафедри спеціальної психології
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова,
кандидат психологічних наук, доцент;

КРОТЕНКО Валентина Іванівна,

доцент кафедри спеціальної психології
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова,
кандидат психологічних наук, доцент

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК СОЦІОПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН: ГУМАНІТАРНО-ПРАВОВИЙ ТА МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ АНАЛІЗ

У сучасному науковому дискурсі національна ідентичність традиційно осмислюється в межах соціальної психології, історії, філософії, культурології та правознавства та розглядається як складний соціокультурний і світоглядний феномен, що формується під впливом історичних наративів, правових норм, колективної пам'яті та ціннісних орієнтацій суспільства. У межах гуманітарних і правових наук вона постає не лише як чинник соціальної консолідації, а й як основа легітимації державності, громадянської